

HET GRAF "07.02.06" OP DE BEGRAAFPLAATS AAN DE NIEUWPOORTSESTEENWEG (T OUD KERKHOF OOSTENDE).

door Koen VERWAERDE

In de Persmap (van het stadsbestuur) d.d. 29 september en 06 oktober 1999 onder de titel "graf te kijk" wordt door de opsteller van dit artikel gewezen naar een "opgekelefaterd" graf op de begraafplaats aan de Nieuwpoortsesteenweg. Je kunt het een uitnodiging noemen om via een ontdekkingstocht doorheen een "onbekende" (voor velen) maar fascinerende begraafplaats het graf van Maria HAEGHEMAN te gaan bekijken (bijgezet, samen met haar zuster, in een eeuwige concessie voor grafkelder = gewijzigd door het KB van 20 juli 1971 naar een concessie met vergunning voor grafkelder voor een periode van 50 jaar, gekend onder volgende coördinaten Perk 07 rij 02 graf 06, en ondertussen vervallen).

Verder vertoon of enige uitleg hoeft vermoedelijk niet om de geïnteresseerde, heemkundige en/of Ensor-kenner er op te wijzen dat onderhavig graf de rustplaats is van de moeder en tante van de meest bekende en talentvolle Oostendse kunstenaar James ENSOR..

Negentienhonderd negennegentig, vijftig jaar na het overlijden van Ensor, het Ensorjaar, het bruist van activiteiten, festiviteiten, publicaties. Onnodig een resumé op te stellen van de diverse openbare en/of private initiatieven welke deze meest bekende Oostendse meester te beurt vallen. Het focussen op deze mens is duidelijk en tevens een logisch gevolg van de waardering en het eerbetoon die men hem onmogelijk kan onthouden bij de herdenking van zijn overlijden (19 november '49).

Uit hoofde van mijn functie bij de stad Oostende heb ik tot taak het toezicht op het algemeen onderhoud, de instandhouding van het openbaar domein en uiteraard de diverse bijzettingen te regelen m.b.t. de vijf begraafplaatsen van de stad.

Met regelmaat wordt dan ook de rustplaats van de "meester" gelegen op het kerkhof van Onze-Lieve-Vrouw-ter-Duinenkerk te Mariakerke (zie boek "In en om het kerkje van Ensor" door de heer Freddy DUFAIT), de omgeving en het grafteken zelf, onderhouden, gereinigd en waar nodig hersteld.

Het spreekt voor zich dat er ook een extra inspanning wordt geleverd voor de "ENSORVIERING", t.t.z. de jaarlijkse bloemlegging ter gelegenheid van de viering van de geboorte van Ensor door de "Vrienden van de Stedelijke Musea" in samenwerking met de Stad Oostende en andere verenigingen waaronder uiteraard "De Plate" als Oostendse Heem- en Geschiedkundige Kring.

In de context van het voorgaande en met het oog op de grote belangstelling van dit ogenblik voor de figuur van ENSOR, stelde ik mezelf de vraag of het even kon om met mijn dienst over te gaan tot een beperkt "herstel" en/of "schoonmaak" van een graf die met mondjesmaat nog eens wordt bezocht door ENSOR-kenners of personen welke de naam "JAMES ENSOR" (veuve de) hadden zien staan op een graf welke zij per toeval hadden ontdekt en opnieuw zoek geraakt waren en toch wensten te weten of het op z'n minst familie van "hem" kon zijn (?!); het graf van Maria en Maria-Ludovica HAEGHEMAN.

Hoe dan ook mijn vraag werd zonder enige weerstand, op zijn minst met directe ondersteuning, ontvankelijk bevonden door de heer Jean VANDECASTEELE, Burgemeester, het herstel kon beginnen.

Wat aanvankelijk als een fluitje van een cent werd beschouwd ("even kon") werd bij grondige analyse, lees de controle van het bouwfysische, niet meer als evident beschouwd. Het nader onderzoek leerde ons dat over de ganse oppervlakte van de blauwe hardstenen dekplaat een dicht groeiend mostapijt aanwezig was.

Verder stelde ik vast dat de dekplaat van 20 cm dik aan de rechter bovenkant een breuk vertoonde; een breuk van 1,06 meter lengte en een 2-tal mm breedte die doorheen de volledige dikte van de steen ging en zich situeert als de schuine van een gelijkbenige rechthoekige driehoek (gelijkbenige driehoek waarvan de zijden 0,75 m lang zijn en gevormd door de bovenkant en rechter zijkant van de deksteen, de schuine zijde "de hypotenusa" is de breuk zelf). Overigens zijn er over heel de steen diverse minuscule scheurtjes waarneembaar, meer bepaald aan de zijanten die zich met de gelaagdheid, lees structuur, van de deksteen aangeven en welke omzeggens binnen een korte termijn gekende gevolgen zullen hebben (uitvriezen, afbrokkelen van de steen).

Aan de achterwand van het graf was de bepleistering (cement-) bijna volledig verdwenen, weer en wind in combinatie met zand hebben het metselwerk goed verweerd (uitgeschuurde voegen, afbrokkelende bakstenen). De afsluitplaat (een verticale wand, vooraan) voor het mangat, samengesteld uit 5 stukken, zat omzeggens los; had iemand met slechte bedoelingen er een ruk aangegeven dan viel deze zeker uit elkaar en had de grafkelder opengestaan.

De schoonmaak en opknapbeurt, noem het dus "opkalefateren", heeft welgeteld met inbegrip van het opnieuw uitbeitelen van het grafschrift twee weken geduurd (grafschrift = vriendendienst uitgevoerd door de heer Etienne DEBEIR, natuursteenbedrijf, Oostende).

Het was zonder meer een hele klus, te weten de dagtaak van 2 beambten, dagdagelijks.

De werkzaamheden startten met het insmeren met diverse ontmossingsmiddelen via het afsputten met water onder hoge druk tot het handmatig "herhaaldelijk" polijsten (het oud systeem = puimsteen in combinatie met water en duinzand) en dit alleen wat de deksteen betrof. Verder diende nog de herstelling van het verweerde metselwerk (zie achterwand) en de bepleistering ervan alsook het polijsten en herplaatsen van de afsluitplaat te gebeuren.

Het resultaat mag er zijn. De blauwe aard, de kleur dus, eigen aan deze type steen komt duidelijk terug naar voor en wat meer is, buiten de terug zichtbare fouten in de structuur van de steen (twee witte vlekken in de materie zelf) laat de dekplaat, midden bovenaan, ons een kruis zien van 1.00 m hoog bij 0,60 m breed en een omranding die op dezelfde wijze is gefabriceerd als het kruis (gehouwen strepen van 3 cm lang dicht op elkaar gehouwen met een tussenaafstand van ongeveer 1 mm).

Voor een geoefend oog kan men zelfs zien hoe men destijds de naam "ENSOR" (veuve de monsieur James ENSOR) verkeerdelijk had uitgebeiteld (= ESNOR) en via polijsten en de nodige producten (pate) de fout was weggewerkt (er is een lichte holte ter hoogte van de naam met duidelijke aanwijzingen van bijwerking).

De laatste fase, het herstel van de afsluitplaat, deze besogne gaf ons de mogelijkheid om de inwendige structuur van het bouwsel te gaan verifiëren op instorting. Onder het moto "nieuwsgierigheid mag je niet toedekken", wat hier letterlijk het geval was, voelde ik mezelf als een indringer, een gluurder in het private van een ander mens. Doch er was zoiets als een niet aflatende drang naar de vraag "hoeveel plaatsruimte voor bijzetting er eindelijk was" en meteen was deze vraag de prioriteit van de eerste blik na openen van een graf welke 83 jaar geleden werd afgesloten (na bijzetting van de tante van Ensor, mevrouw Maria-Ludovica HAEGHEMAN, overleden op 11.04.1916).

De structuur was betrekkelijk goed, geen sporen van instorting of verzakking ondanks de zeer vochtige atmosfeer. En, "eindelijk", de mogelijkheid om een antwoord te krijgen op mijn vraag. Namelijk of de hypothese, door sommigen vooropgesteld, dat het mogelijk was dat dit graf eveneens bedoeld was voor de bijzetting van ENSOR zelf.

Menig keer werd mij de vraag gesteld of voor het desbetreffende graf via één of ander document, mij beschikbaar, het aantal plaatsruimten zou kunnen vastgesteld worden.

Het antwoord daarop diende ik telkens schuldig te blijven, immers waren de documenten m.b.t. de concessies tijdens de tweede wereldoorlog voorgoed verloren gegaan (vernietiging van het stadhuis in 1940).

Dit was het wat ik althans te horen kreeg van de mensen van de Burgerlijke Stand toen ik drie jaar terug voor het eerst de leiding (lijden) kreeg over de begraafplaatsen.

Men vertelde mij ook dat mijn voorganger(-s) nieuwe fiches hadden opgesteld. Dit zou men gedaan hebben in combinatie met de op de begraafplaats beschikbare "algemene Registers van inschrijving" en de gegevens die men op het grafscript van het grafteken kon vinden. Mijn onmiddellijke voorganger René DEFLOOR bevestigde dit en stelde de objectiviteit hiervan eveneens in vraag.

Het was een werkwijze waarbij de vlag de lading niet dekte, te meer te weten dat de begraafplaats in gebruik genomen was in 1852 en dat vermoedelijke inschrijvingen in een algemeen register van inschrijving pas startten bij het overlijden van Rosalia HEYNDERSON, dit op 3 april 1869.

Duidelijk in de fout, dit hadden zij ook geweten; de reden hiervoor was dat niet elke bijzetting in een graf uitdrukkelijk op het grafteken vermeld wordt. Nu nog gebeurt het dat iemand, z'n vader, z'n moeder of een kleinkind laat bijzetten, respectievelijk, in het graf van een zoon, dochter of van de grootouders zonder dat er enig uiterlijk teken aanwezig is op het desbetreffende grafteken.

Ongetwijfeld had men kunnen, via de beschikbare registers en de toen vigerende nummering en indeling van de begraafplaats, de bijzettingen per gekende concessie (deze van na 1869) achterhalen. Onnodig evenwel te wijzen op de omvang van dit monnikenwerk, maar het resultaat zou een goed werkbaar document geweest zijn. Ik denk overigens dat men dit op een bepaald ogenblik heeft willen doen, gezien de bemerkende gegevens (randschrift) die te vinden zijn in de diverse algemene registers van inschrijving.

Hoe men het ook bekijkt de keerzijde van de medaille is dat men duidelijk kan stellen dat het nooit achterhaald kan worden hoeveel plaatsruimte er in een bepaalde concessie wel zou kunnen zijn (m.b.t. de concessies van voor de tweede wereldoorlog), enkel door visiteren kan er uitsluitel worden gegeven over het mogelijk aantal beschikbare plaatsen (dit voor grafkelders alleen, voor grondvergunningen is dit onmogelijk). Dit laatste brengt ons terug naar het graf van Maria HAEGHEMAN en haar zuster Maria-Ludovica en de vraag betreffende de beschikbare plaatsen.

Welnu, ondanks de opvallende smalle kelderbreedte alsook het ondiepe ervan (het deed mij denken aan een kindergraf), was dit graf geconstrueerd voor twee bijzettingen, geen derde, dus geen plaats voor ENSOR zelf (zie detail tekening).

Terug op het bureel, blij met deze ontdekking en met de werkzaamheden die omzeggens voltooid waren, neem ik de fiche van het graf uit de kast en bekijk ze opnieuw met een zekere vorm van voldaanheid, geruggensteund door wat ik ontdekt had. Deze keer met net dat ietsje meer aandacht. Dit had ik vooraf herhaaldelijk gedaan en dit soms met mensen welke evenzeer geïnteresseerd

waren en toen hadden we ons blind gestaard op de normaal te vinden gegevens van dergelijke fiches (naam, data) nu viel mijn oog en ook de spreekwoordelijke frank op het jaar waarop de concessie werd aangekocht met name het jaar 1897.

Niets bijzonder denkt u, in tegendeel, de moeder van Ensor was overleden op 8 maart 1915 en normaliter als eerste bijgezet in het graf (de zuster overleed op 11 april 1916). Hoe kon men weten dat de aankoop gebeurde in 1897 of m.a.w. het graf was dus al opgericht voor de bijzetting van ENSOR's moeder.

Nu nam ik "de ouwe troep" zoals iemand van mijn beambten de oude registers noemt.

Het register van de periode 1912 - 1918; even doorbladeren, maart 1915 en onder het inschrijvingsnummer 32.918, de naam, "HAEGHEMAN MARIE".

Ik vervolgde consciëntieus kolom na kolom, van links naar rechts, de gegevens welke voor mij te grabbelen lagen en waarop ik gretig inpikte. Na familienaam en voornaam, las ik het adres "Vlaanderenstraat nr. 91", zonder beroep bij het overlijden, gestorven op 8 maart 1915, begraven op 12 maart, geboren op 24 april 1847. Volgde dan de kolom met aanduiding van de plaats van bijzetting op de begraafplaats en daar stootte ik opnieuw op een onverwacht gegeven. Maria HAEGHEMAN was begraven in het park K laag 1 graf 9 (oude indeling van de begraafplaats); in grond (volle) bestemd voor algemene begrafenissen, t.t.z. geen concessie en duidelijk niet op de plaats waar zij nu begraven ligt. Dit gegeven werd bevestigd door het randschrift in de laatste kolom (deze voor aanmerkingen), daar stond te lezen, "zinken kist ontgraven den 7-5-20 en overgebracht naar de eeuwige concessie 802". Onmiddellijk bladerde ik door naar april 1916, 11 april 1916, de inschrijving van Maria HAEGHEMAN (Maria-Ludovica), onder het nummer 33.599, de zuster van. Opnieuw vond ik in de laatste kolom en op dezelfde wijze geacteerd, als bij haar zuster, de bevestiging, ook zij was eerst bijgezet in onvergunde grond, te weten park G laag 2 graf 2, en daarna ontgraven en overgebracht op 7 mei 1920 naar de concessie met het nummer 802, de huidige plaats dus (nummer van de concessie staat links onderaan op de dekplaat van het graf).

Maar wat betekent dit alles nu concreet.

Vooreerst heb je het feit welke niet onmiddellijk hier terzake doet en toch interessant is om weten, me dunkt. "Wie is Wie", ligt moeder ENSOR beneden in de grafkelder of is het de tante ?!

Secundo, bovenaan op de fiche staat de naam "HAEGHEMAN Maria" als concessionaris, de veronderstelde aankoper van de concessie dus (zie wat vooraf ging = de wijze waarop men de fiches heeft samengesteld door het gebrek aan de juiste gegevens).

Een Contradictie, onmogelijk, uit het vorige weet men dat zij (net als haar zuster) pas na ontgraving en vijf jaar na overlijden in de desbetreffende concessie werd bijgezet. Conclusie, naar alle waarschijnlijkheid was het ENSOR zelf, wie anders (?), die de concessie kocht en die dan ook de opdracht gaf om zijn moeder en tante te laten ontgraven en hen er te laten herbegraven.

Wanneer men nu analoog aan al het voorgaande gaat verder redeneren kan men stellen dat ENSOR nooit de bedoeling heeft gehad begraven te worden samen met zijn moeder (en tante). Was er misschien toen al de suggestie (al of niet door himself geïnspireerd) om begraven te worden op het toen nog te renoveren kerkhof van het duinenkerkje (?!).

Tertio, zo komt men terug naar het jaar van aankoop, "1897", het zou wel eens kunnen dat de opsteller van de fiche, net wat ik overigens zou doen, de omgeving, lees de aangelande graven, is gaan bekijken en deze dan ook op bijzettingen heeft gecontroleerd (in het bijzonder de eerste bijzetting = aankoop ervan). Op dezelfde wijze, net als mijn voorganger vermoedelijk opereerde,

nam ik het register mee ter plaatse en wat bleek, het jaar 1897 en 1896 komen duidelijk voor wat betreft de eerste bijzettingen in de concessies rond en aan het desbetreffende graf van Maria HAEGHEMAN. Mysterie opgelost ?! De beste breister kan zich wel eens vergissen. Ik voelde aan dat er iets niet helemaal strookte in wat vooraf gaat. Spoedig zette ik, opnieuw, alles op een rijtje. Blijkbaar stond de twijfel zichtbaar op mijn gezicht want met zijn gebruikelijke flegmatieke opmerking : "Ze gaan geen gat overlaten tussen zulke graven om ze later dan te gaan opvullen" dixit André VANSLEMBROUCK, beambte ter plaatse, viel mij de mogelijke oplossing eensklaps te binnen.

De stelling, deze concessie was bestaande (tussen 1897 en 1920); de concessionaris heeft deze op een bepaald ogenblik van de hand gedaan om redenen welke men slechts kan gissen (misschien ging het over een tijdelijke concessie = 25 jaar).

Ensor dus kon deze concessie rond 1920 aangekocht of beter aangeschaft hebben voor de bijzetting van zijn moeder en tante.

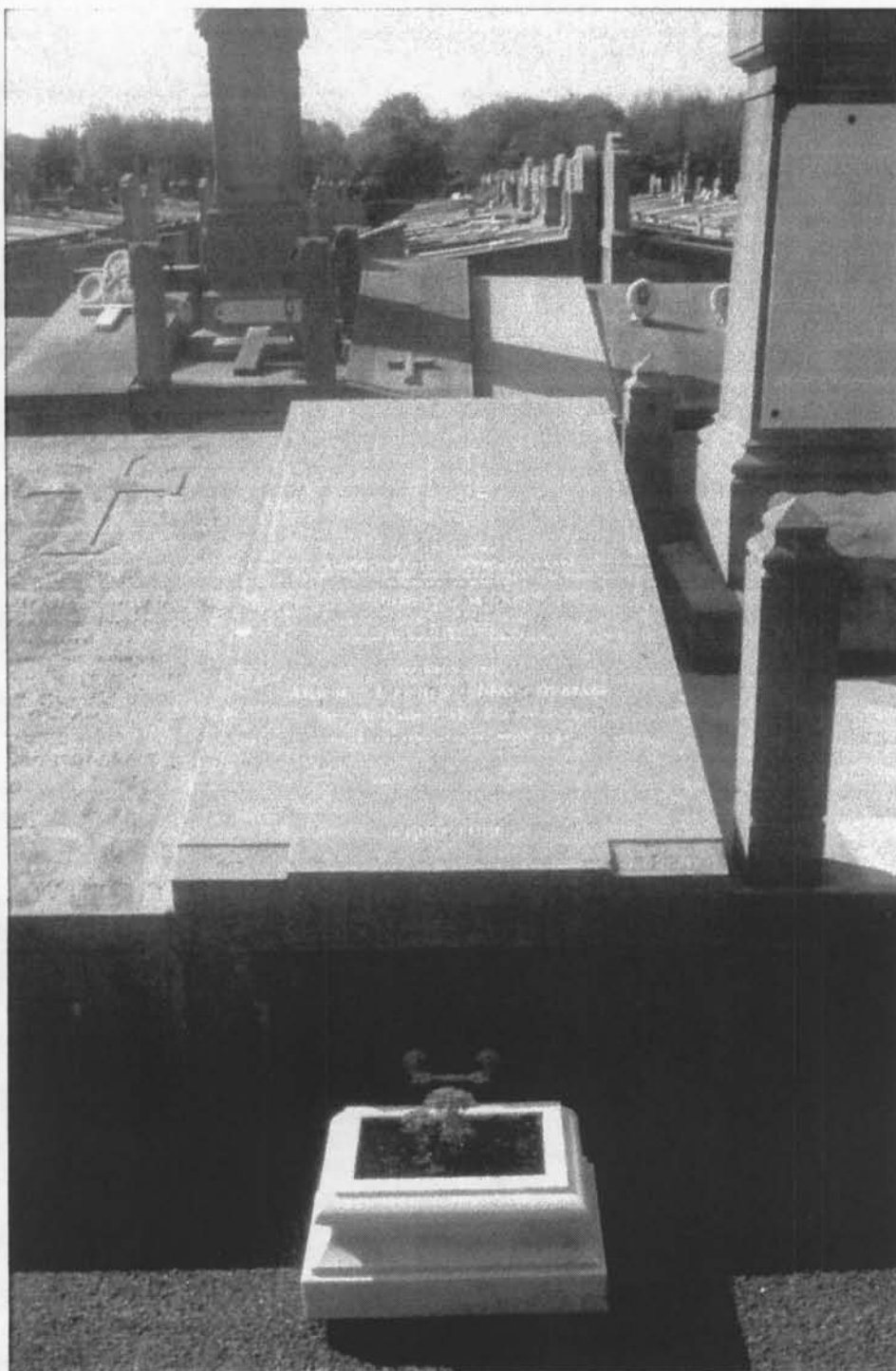
De kous was uiteindelijk af, het graf was "schoongemaakt" en het laatste woord gezegd betreffende de vele vragen omtrent de oorsprong en bijzetting (aantal - wie concessionaris).

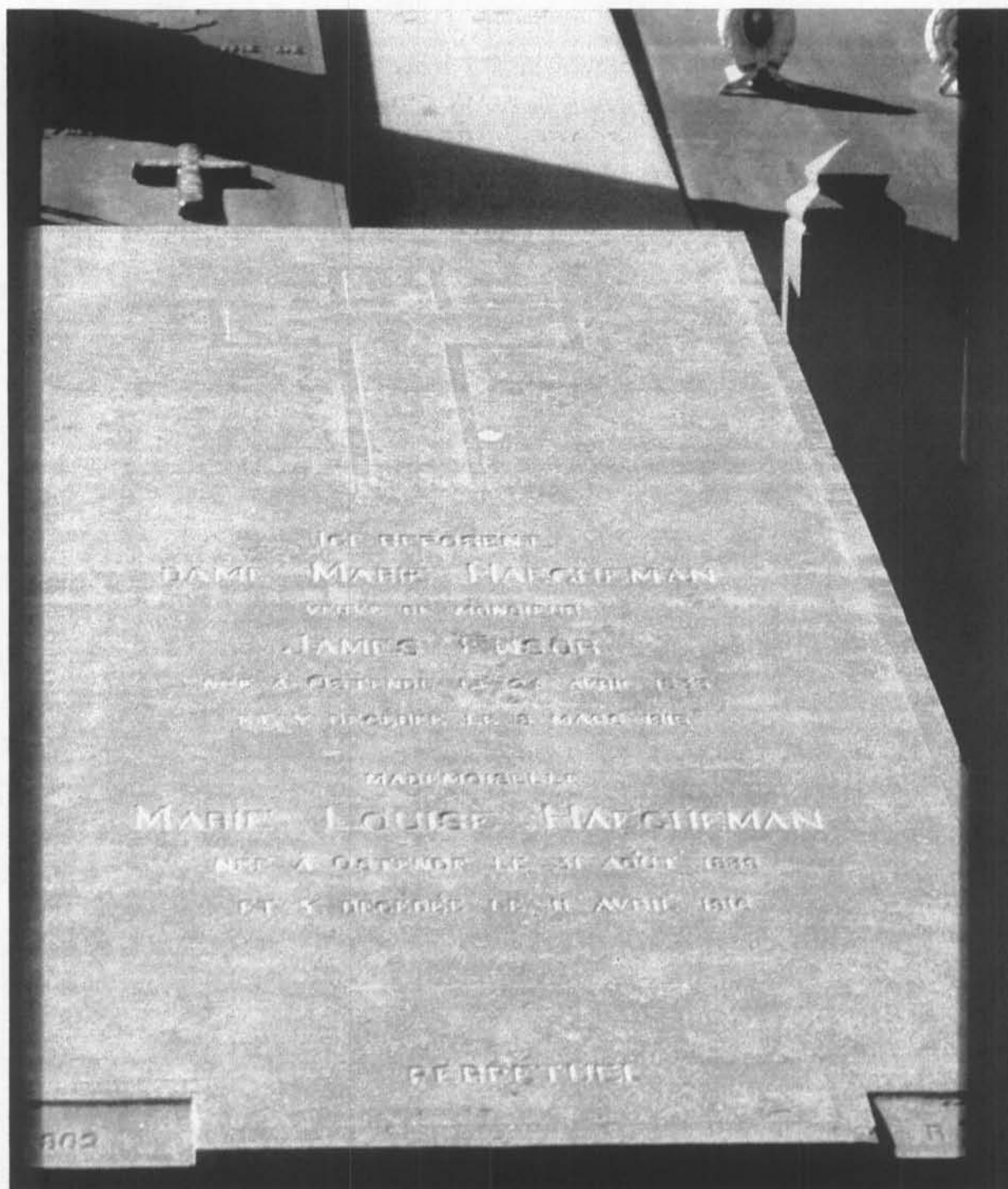
Ik ben ervan overtuigd dat ik ooit wel eens de tijd zal nemen, binnen middellange termijn, om met de beschikbare documenten een tipje van de sluier op te lichten inzake het ontstaan, de evolutie en hoe men aan het structurele van deze begraafplaats is gekomen.

Er zijn veronderstellingen, de moeite waard om te onderzoeken, fait divers, zoals bijvoorbeeld dat James ENSOR, de vader van, ook op deze begraafplaats werd begraven in onvergunde grond, ("grond voor algemene begrafenis", Perk J laag 5 graf 28, overleden te Oostende op 14 april 1887). Dat zijn graf niet meer bestaat maar de mogelijkheid er is om de plaatsruimte te gaan situeren. Of dit nog te achterhalen of de toegangspoort, ooit de echte nu een kopie, de toegangspoort was van de begraafplaats aan de squares? Werden de twee gebouwen, vooraan, gebouwd bij het ontstaan van de begraafplaats (1852)?

Dit zijn zaken welke de moeite waard zijn om te onderzoeken, te weerleggen en te publiceren.

Misschien dien ik toch niet te lang te wachten ?!

ICE BEFORENT
DAME MARE HATCHMAN
WIFE OF MONSIEUR
JAMES F. HATCHMAN
BORN A OCTOBER 12 1844
DIED A OCTOBER 12 1894

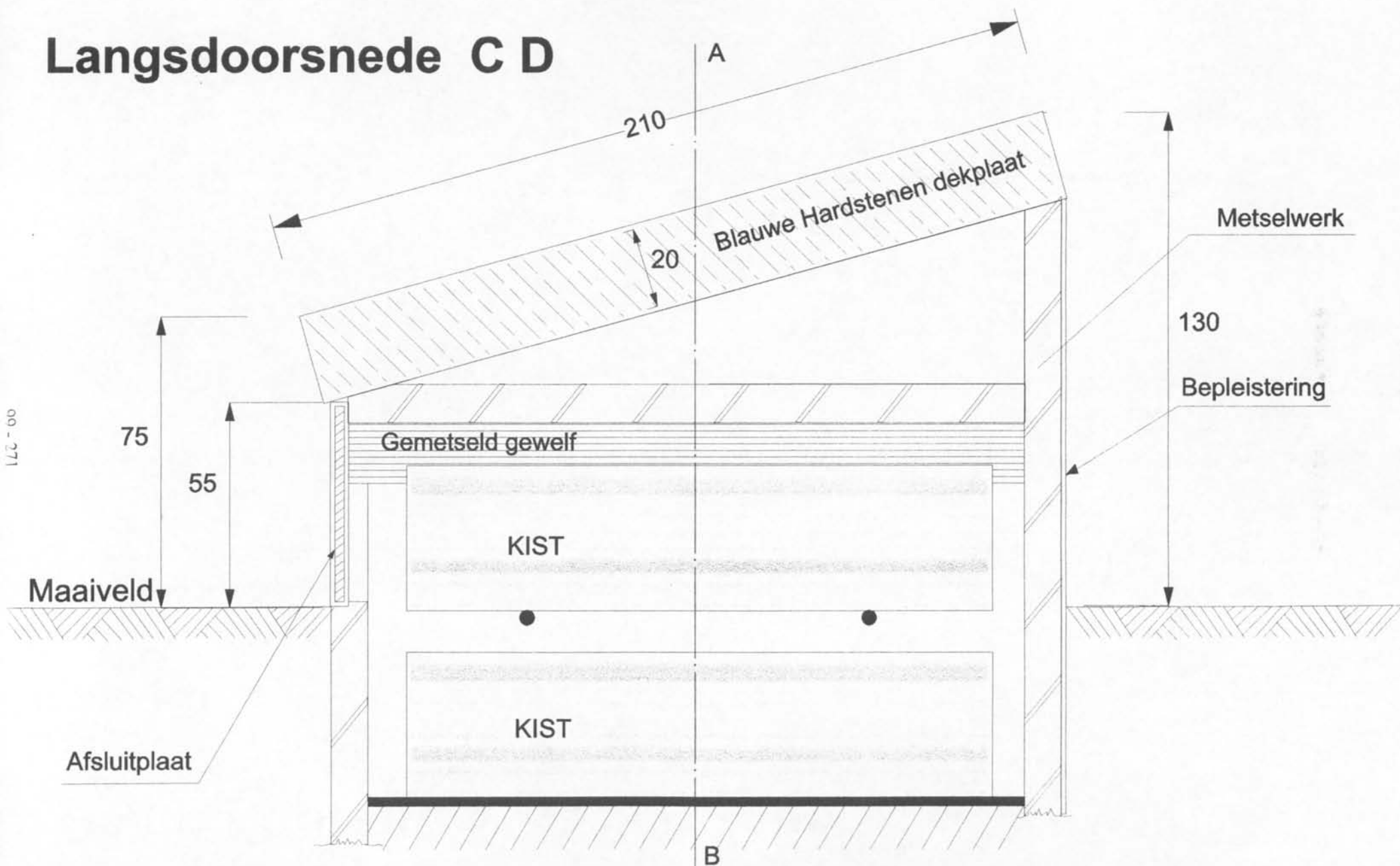
MADAME LOUISE
MARIE LOUISE HATCHMAN
BORN A OCTOBER 12 1844
DIED A OCTOBER 12 1894

PERPETUEL

802

R

Langsdoorsnede C D

De afmetingen op deze schets zijn correct, de structuur evenwel kan enigszins op niet zichtbare plaatsen een weinig afwijken van de werkelijkheid

Dwarsdoorsnede A B

